

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ НА МЕНЩИНІ

Колективізація 1929—1931 рр. була суперечливим і драматичним поворотом як в економічних відносинах, так і в усьому укладі життя селянства. Вона пройшлася могутнім плугом не тільки по ланах, а й по душах, долях. Рубець від нього залишається у свідомості людей і понині.

У постанові ЦК ВКП(б) від 5 січня 1930 р. «Про темпи колективізації і заходи допомоги держави колгоспному будівництву» Україну було віднесено до групи районів, де колективізацію передбачалося завершити в основному до весни 1932 р. Але численні факти свідчать: для цього ще не визріли ні об'єктивні, ні суб'єктивні умови — матеріально-технічні, соціально-культурні, психологічні. Значна частина середняків вичікувала і, незважаючи на тиск, до колгоспів не поспішала. Проте спокійно подумати, зважити селянству можливості не дали.

Процентні разнарядки, що спускалися «зверху», «низи» намагалися перевиконати. Активісти наївно вірили, що одним стрибком можна опинитися в соціалістичному «царстві достатку». Для цього лише треба «притиснути» заможного селянина і об'єднатися у колектив. На Чернігівщині розгорнулось «соціалістичне змагання» за «ударне» проведення суцільної колективізації.

Ніжинський та Чернігівський окружками КП(б)У прагнули провести колективізацію «кавалерійською атакою», а їх наслідували інші.

На що ж було сподіватись селянину, до кого звертатись за допомогою. Спочатку люди ще плакали надію на справедливість центрального керівництва. Величезний потік скарг і претензій пішов у центральні установи і газети. І в більшості випадків ці листи повертались на місце, саме до тих людей, на яких скаржились дописувачі.

Документи ці вражаючі. Ось, наприклад, лист, з яким звернувся до редакції всеукраїнської селянської газети «Радянське село» 28 березня 1929 р, житель Мени Г. І. Москалець. Сім'я його складалась з шести чоловік і мала землі 4,9 десятини. У своєму листі Москалець розповідає, як проводилась колективізація. СОЗ, що існував на той час, об'єднував 75% всіх господарств. Вирішили забезпечити всі 100% і почали колективізувати насильно. Далі цитуємо автора:

«Голова сільради і голова СОЗу загрожували тим, що земля буде на піску да в лозах водопоій для тих селян, що не вступили до СОЗу із-за несвідомості. На зборах на питання, що будуть робити з тими селянами, які не послухаються, голова відповів, що їх будуть сікти розками. Після цих зборів селяни почали подавати заяви про вихід із СОЗу, а потім прочитали в газеті, що колективізація добровільна, а не примусова. Але на ці заяви не звертали уваги. Голова СОЗу відмовився випускати селян. Тим селянам, які не вступили до СОЗу, не призначили ярвий клин. Землю одноосібникам призначили тільки тоді, коли підійшов час сіяти, саму погану. Цим наша сільрада думала утримати людей в СОЗі, але не затримала.

Із 118 господарств в СОЗі залишилось тільки 28. Але сільрада не турбується, що завтра треба сіяти, земля одноосібникам не призначена і може бути, ще земля залишиться незасіяною». (Державний архів Чернігівської обл. — Ф. Р — 76. — Оп. 1. — Спр. 268. — Арк. 34).

Цього листа редакція газети надіслала Менському райвиконкомом для вжиття заходів на місці.

Писали селяни і до Москви.

У травні 1930 р. редакція газети «Правда» надіслала «для відома» Менському райвиконкомом колективного листа, підписаного 13 жителями с. Волосковці Менського району.

Цитуємо мовою оригіналу:

«В нашем селе Волосковцах Менского района Конотопского округа образовалось 2 коллектива (140 дворов), а село имеет около 600 дворов. Коллективы образованы без соблюдения разверсточных единиц. Но этого вопроса мы не касаемся, а касаемся, главным образом, вопроса о неправильности раскулачивания наших хозяйств, дворов наших, к которым приняты невозможные и недопустимые меры репрессии местной власти в лице актива села, чрезвычайным извращением директив партии и правительства, потому что все мы выдворены с семьями из своих дворов

и жилых помещений, почему живем квартирами; весь скот и лошади наши забраны, равно как хлеб и инвентарь сельскохозяйственный, мелкий скот — свинья и овцы и даже одежда и птица, словом, все.

В связи с такими недопустимыми мероприятиями мы и наши семьи лишены возможности существовать, потому что мы жили только от хлебопашества, а теперь мы не имеем возможности приступить к обработке земли трудового пользования, причем наше землепользование ограничивается не свыше 3 дес. на двор.

Ввиду открывшейся весны, весьма тяжелого положения нашего и ввиду необходимости засева земли яровыми хлебами, отсутствия зерна для засева, скота для обработки земли, ибо все лошади отобраны, равно как отобран молочный скот, почему и для питания семейства нет хлеба и жиров вовсе за отобранием всех продуктов питания. Поэтому просим отдел расследований срочно распорядиться об исправлении искривлений директив партии и правительства, каковые искривления допущены местной властью, как в отношении неправильности применения к нам раскулачивания, в результате чего мы и семьи приходим к губительным последствиям, так равно принять меры срочно к возвращению нам скота, лошадей, имущества, хлеба, одежды и инвентаря, а также и к водворению в свои дворы и к урегулированию вопроса нашего трудового землепользования согласно директивам правительства». (ДАЧО. — Ф. Р — 76. — Оп. 1. — Спр. 268. — Арк. 16 — зв., 17).

І далі іде список розкуркулених з докладним описом господарств. Кількість землі у всіх невелика — 5—6 десятин, тільки одне господарство мало 10,5 дес., (на 8 їдців). Деякі були позбавлені виборчих прав за використання найманої праці (ще до революції), деякі вже були вислані з рідких місць. Вони були одними з тих 200 тисяч господарств, що за самими скромними підрахунками експропрійовані в Україні за роки колективізації. Багато з тих, кого відірвали від рідних домів і вивезли на необжиті місця на Схід або Північ, загинуло. Події, пов'язані з ліквідацією «останнього експлуататорського класу», — одна з найбільш трагічних сторінок сталінського «великого перелому», що переломив хребет найбільш активній частині селянства.